

РЕЦЕНЗІЇ

Шаповаленко М.В. Рецензія на монографію В.М. Шамраєвої „Українсько-американське стратегічне партнерство: концептуальні засади й практична реалізація. – Х.: ТОВ „Оберіг”, 2015. – 364 с.)

Необхідність створення дієвої стратегії зовнішньополітичної діяльності України є, на сьогодні, головним завданням вітчизняного державотворення. Особливо ця проблематика актуалізувалася у зв'язку із драматичними подіями останніх років як то: неспровокована збройна агресія проти України з боку Росії (всупереч низці чинних міжнародних договорів і нормам міжнародного права), анексія нею Криму та організований і військово підтриманий Кремлем сепаратистський заколот у Донецькій і Луганській областях. Не останню роль за таких обставин покликані відігравати й процес формування позитивного іміджу України на міжнародній арені, протистояння недружнім акціям у світовому інформаційному просторі, побудова ефективної взаємодії із закордонним українством та відродження довіри до влади в країні.

У процесі досягнення зазначених цілей важливу роль відіграють відносини України з іншими державами в рамках розвитку міждержавного співробітництва на двосторонньому рівні та всередині міжнародних інституцій, особливо якщо такі відносини визнані сторонами як стратегічні. Українсько-американське співробітництво стало показовим у процесі розбудови стратегічного партнерства нашої держави з іншими міжнародними акторами. Розвиток міждержавних відносин між Україною та США можна умовно поділити на кілька періодів, що характеризувалися як проривами української дипломатії, її великими здобутками, так і не меншими помилками й втратами. Вагомого значення набуває розвиток стратегічного партнерства і з огляду на роль США у сучасних міжнародних відносинах. Саме тому проблематика розвитку українсько-американських відносин потребує уваги та ґрунтовного вивчення. Досить вагомим внеском у започаткування наукових дискусій з проблематики становлення та розвитку українсько-американських відносин і

особливо проголошення та практичного досягнення їх стратегічного рівня може стати монографія В.М.Шамраєвої „Українсько-американське стратегічне партнерство: концептуальні засади й практична реалізація” (2015 р.)

Проголосивши українсько-американські відносини такими, що досягли рівня стратегічного партнерства ще у 1990-х рр., Україна ще повинна докласти багато зусиль для того, аби їхнє практичне наповнення відповідало закріпленому визначенню. З огляду ж на сучасний стан розвитку системи глобальних і регіональних міжнародних відносин, а надто кризові явища навколо України, надзвичайно важливим для гарантування національної безпеки й успіху реформування нашої держави є її стратегічне партнерство зі США й набуття нею спеціального статусу – головного союзника Сполучених Штатів поза блоком НАТО.

Монографія В.М. Шамраєвої стала чи не першою у вітчизняній історіографії спробою здійснити комплексний аналіз інституту стратегічного партнерства як одного з інструментів зовнішньої політики держави на прикладі розвитку українсько-американських міждержавних відносин.

У роботі автором досліджено еволюцію концепції стратегічного партнерства у вітчизняній та світовій політичній думці; узагальнено основні підходи до таких базових концептів, як „зовнішня політика”, „зовнішньополітична стратегія”, „стратегічне партнерство; визначено специфіку практичної реалізації стратегічного партнерства в українській зовнішній політиці; на основі аналізу офіційних документів визначено спільні зовнішньополітичні інтереси України та США як стратегічних партнерів; виявлено основні чинники, які визначають суперечливість процесу наповнення реальним змістом стратегічного партнерства в українсько-американських міждержавних відносинах; здійснено спробу виробити практичні рекомендації щодо підвищення інтенсивності процесу наповнення українсько-американських відносин реальним змістом, який би повністю відповідав проголошеному рівню стратегічного партнерства та адаптації

його до особливостей сучасної політичної ситуації.

Велику увагу приділено й історичній ретроспективі виокремлення українського напрямку у зовнішній політиці США на початку ХХ ст. Проблематику формування позиції США в українському питанні доцільно розглядати крізь призму зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливали на вироблення американської зовнішньополітичної стратегії в період Першої світової війни і по її завершенні, в умовах формування Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин. Взагалі першу половину ХХ ст. можна вважати періодом боротьби інтервенціоналізму та ізоляціонізму при формуванні американської зовнішньої політики.

У політиці Сполучених Штатів в українському питанні переплелися три визначальні фактори: пріоритет для американського бізнесу економічних відносин із Росією; неможливість емігрантів – вихідців із України кардинально впливати на позицію США; переважання серед українських емігрантів прихильників соціалістичної ідеї, що, у контексті революційних подій у Європі, викликало занепокоєння американських правлячих кіл. Водночас більшою прихильністю США та Антанти користувалися українці Австро-Угорщини як держави-супротивника в Першій світовій війні, але оминалися увагою проблеми Наддніпрянщини, оскільки вона входила до складу союзної Росії.

Одним із чинників, що впливали на процес вироблення позиції США в українському питанні міжвоєнного періоду, стала міжнародна діяльність „екзильного уряду” УНР. На жаль, міжнародно-політичні умови для відновлення української державності виявилися ще менш сприятливими, ніж за доби Визвольних змагань 1917-1921 рр., а що стосується США, то після перемоги на президентських виборах В. Гардінга посилювався ізоляціонізм у американській зовнішній політиці. США усунулися від активного втручання в європейські справи, а український рух розглядався як деструктивна сила, що перешкоджала стабілізації Європи. Сполучені Штати віддавали перевагу збереженню єдності Росії, а згодом СРСР – як важливого чинника стримування реваншизму Німеччини та забезпечення консолідації європейської системи міжнародних відносин. На два десятиліття українське питання зникло з порядку денного політики США.

За часів Другої світової війни офіційна позиція США в українському питанні визначалась такими факторами: вимушеним зближенням і подальшим співробітництвом з СРСР; внутрішнім цивілізаційним розколом населення України на „західне” й „східне”; відновленням підтримки українських націоналістів з боку Німеччини; опозицією союзників США щодо можливої зміни державних кордонів у Європі; головним завданням США – нанесенням поразки гітлерівському нацизму. Тому США обмежувалися загальними заявами, спробами передбачити розвиток подій в Україні у повоєнні роки, оцінкою потенціалу ОУН-УПА, вивченням характеру діяльності українських емігрантських організацій у контексті реалізації американських національних інтересів. Підходи Вашингтона могли змінитися лише у випадку реалізації державного самовизначення України внаслідок волевиявлення її народу або визвольної боротьби за підтримки більшості українських громадян.

Поновлення дискурсу українського питання в зовнішній політиці США на останньому періоді Другої світової війни було зумовлено поверненням Кремлем радянським республікам деяких зовнішньополітичних функцій і потребою вироблення узгодженої позиції західних держав з цього питання. За цих умов перед правлячою елітою Сполучених Штатів постав комплекс питань, пов'язаних із реакцією на вихід Української РСР на міжнародну арену, розробленням нових доктринальних підходів до українського питання, врегулюванням практичної взаємодії з радянською Україною в рамках ООН і узгодженням такої діяльності з українськими емігрантськими організаціями.

12 грудня 1991 р. Держсекретар США Дж. Бейкер визначив низку пріоритетів, пов'язаних із дипломатичним визнанням нових держав у такому порядку: 1) воєнна й особливо ядерна безпека; 2) демократія; 3) ринково зорієнтована економіка. Отримавши позитивну відповідь від українського керівництва щодо цих принципів і міжнародних зобов'язань України (як одної з держав- правонаступниць СРСР) щодо Договору про звичайні збройні сили у Європі 1990 р. й Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 р., США, відразу ж після відставки М.Горбачова 25 грудня, офіційно визнали Україну.

З розпадом СРСР Сполучені Штати почали відводити Україні окреме місце у своїй європейській політиці, окреслилася обопільна зацікавленість у розбудові конструктивних двосторонніх міждержавних відносин. Україна посідала різне місце за пріоритетністю у зовнішній політиці адміністрацій американських президентів, що змінювалося в залежності від подій на міжнародній арені, внутрішньої політики в Україні та ступеня впливу тих чи інших політичних сил на провід США.

У той же час українсько-американські відносини були визнані сторонами як стратегічні і мають для України пріоритетне значення. Зв'язок проблеми, визначеної дослідником у рецензованій монографії, з важливими науковими і практичними завданнями щодо формування та розвитку новітньої зовнішньополітичної концепції України є достатньо обґрунтованим.

Рецензована монографія містить аналіз сучасного стану розвитку стратегічного

партнерства між Україною і США та рекомендації щодо підвищення його ефективності та інтенсивності, що заслуговують на увагу як наукових кіл, так і профільних міністерств та інших органів влади. Варто уваги й виявлення специфіки розвитку партнерства в умовах асиметрії сучасних міжнародних відносин. Позитивним напрацюванням є пропозиції щодо вдосконалення договірної бази та механізмів розвитку українсько-американського співробітництва.

Наукові висновки, отримані автором, є логічними та структурованими хоча, звичайно, науковий загал може не з усіма з них погодитися, і тому залишається місце для розгортання подальшої наукової дискусії. Вагомим у цьому напрямку є те, що у представленій монографії зазначені перспективи подальших наукових розвідок з досліджуваного питання.